

INFORMATIONSBLAD FÖR KUMLA KOMMUN
ÄRGÅNG 29

NR 1-2/1997

Kumlan

Flera vandringsleder i Kvarntorp håller på att färdigställas.

Upptäck Kumla bibliotek!

HUVUDBIBLIOTEK

Folkets Hus, Skolvägen 12, Kumla
Vuxenavd. 2 tr. tel: 019-58 81 90
Barnavd. bv. tel: 019-58 81 89
Utställningshall bv.

Öppettider:

Måndag-torsdag	12-20
Fredag	12-18
Lördag	11-14
Söndag	16-18

Sommartid 1 juni-31 augusti

Måndag-torsdag	14-20
Fredag	14-18
Lördag-söndag	stängt.

Vi erbjuder ett rikt och varierat bokbestånd, kassettböcker, dagstidningar, spännande tidskrifter och livlig programverksamhet.

Kunnig och serviceinriktad personal finns till Din hjälp! **Välkommen!**

BOKMAGASINET

Hagendalsvägen 26, tel: 019-58 35 04

Öppettid: Tisdag 16-18

Sommarstängt 17 juni - 19 augusti

Utlåning av äldre böcker och tidskrifter samt försäljning av Kumlakrutor, häradskartor och vykort m.m.

Kumla kommuns bokbuss

Tel: 070-658 45 52

Inläsningstjänst för synskadade.

Ring 019-58 85 00 efter 9.00 och lyssna till Kumlanytt.

Skoindustrimuseet

Sveavägen 19, Kumla, öppet måndag-fredag kl. 13-17, lördag och söndag kl. 13-16.

För gruppbesök var god ring 019-58 81 87.

Sommarutställning om Oscaria - Sveriges största skofabrik.

KUMLAN

Informationsblad för Kumla kommun

Ansvarig utgivare:

Kommunalrådet Dan-Åke Moberg

Redaktion:

Kulturintendent Mats Runering

Postadress:

692 80 KUMLA

Besöksadress:

Stadshuset, Kumla torg

Telefon:

019/58 80 00 (växel)

Nästa nummer utkommer

hösten 1997

En ekonomi i balans

Av kommunalrådet Dan-Åke Moberg

Under flera år har kommunens många verksamhetsgrenar tvingats till omfattande förändringar grundade i en svag ekonomisk situation i kommunen till följd av i huvudsak rikets dåliga finanser.

I Kumlan har i flera tidigare artiklar beskrivits konsekvenserna av den uppkomna ekonomiska situationen och dess inverkan på den kommunala verksamheten. Sparbeting har följt på sparbeting.

Utgångspunkten för den ekonomiska åtstramningen av Kumlas ekonomi var att genomföra det ekonomiska "saneringsprogrammet" under perioden 1993-1998. Givetvis signalerades, som alltid, att om inte utlagda sparbeting var tillräckliga skulle nya komma.

Det skall i detta sammanhang också sägas att den kommunala budgeten för åren 1995 - 1997 underbalanserats dvs ett planerat minusresultat, för att inte kräva allt för stora besparingar i allt för snabb takt av verksamheterna. I första hand avsågs att något underlätta för barn- och utbildningsverksamheten liksom den samlade sociala verksamheten.

Emellertid, och det viktiga att framhålla idag, är att Kumla kommun liksom riket i sin helhet nu har bättre finanser än för bara några år sedan. Det beror i huvudsak på det interna sparprogram som genomförts och som för att vara helt lyckosamt måste fullföljas under 1997 och 1998. Det beror också på att staten något lättat på den ekonomiska åtstramningen gentemot kommunsektorn och som för Kumlas del innebär ett ekonomiskt tillskott om ca 10 miljoner kronor på årsbasis. Vidare så medger försäljningen av vår post av aktier i Örebro

Energi AB, möjlighet att på några års sikt lösa samtliga kommunens lån och också i huvudsak att reglera en sedan gammalt upparbetad pensionskulld.

Med andra ord kan man med fog säga att vi har goda förutsättningar för att nå balans i den kommunala ekonomin. Givetvis så har det kommunala sparprogrammet varit tufft och kanske har indragningar och försämringar skett inom områden som över tiden inte kan anses acceptabla, men vi kan bara konstatera att ekonomi och verksamhet måste gå "hand i hand".

Även arbetsmarknaden i Kumla ger underlag för en ekonomi i balans. I första hand är det Ericsson mobile communications AB:s kraftiga expansion i Kumla som inneburit att åtskilliga Kumlabor men också övriga länsbor fått stadigt arbete. Men det är inte bara Ericsson som växer. Många av de små och medelstora företagen i Kumla nyrekryterar också arbetskraft och det känns som om vi också inom det området är på rätt väg i Kumla. Expanderande företag innebär i sin förlängning utbyggnader och det i sin tur behov av arbetskraft till byggnadsindustrin och som i förlängningen ger ett behov av nya bostäder som genererar ytterligare arbeten i industri och i byggverksamhet och som i sin tur etc.

Då detta skrivs har sommaren redan slagit ut i full blom och kanske vi också skall kunna släppa på den ekonomiska åtstramning som också Kumlan drabbats av, det vill säga ett eller två nummer detta år. Kanske kan vi redan nästa år utkomma med sedvanliga fyra nummer. God fortsättning på sommaren.

Kumla kommuns bokslut för år 1996

Av ekonomichef Ronny Salomonsson

Det ekonomiska resultatet

Kommunen redovisar ett resultat för år 1996 som uppgår till +156,5 miljoner kronor. Det mycket goda resultatet är främst en följd av att samtliga aktier i Örebro Energi AB försåldes under året. Då försäljningsvärdet av aktierna översteg det bokförda värdet redovisas en realisationsvinst med 161,2 miljoner kronor. Räknar man bort denna engångseffekt uppgår resultatet emellertid till -4,6 miljoner kronor, vilket kan jämföras med att i budget kalkylerades med ett resultat på -6,2 miljoner kronor, det vill säga något bättre än väntat. De kommunala nämnderna uppvisar ett resultat på -0,2 miljoner kronor. Även om socialnämnd och barn- och utbildningsnämnd redovisar underskott på vardera 4 miljoner kronor

är nämndernas resultat bra sett mot bakgrund av att sparkrav på 10 miljoner kronor ingått i förutsättningarna för 1996 års verksamhet samt att stora sparkrav även gällt för åren 1993-1995.

Verksamhetens nettokostnader

De kommunala nettokostnaderna (totalt 475 miljoner kronor) omräknade per kommuninvånare för de olika verksamhetsområdena år 1996 framgår av nedanstående tabell. I tabellen anges också respektive nämnds procentuella andel av den totala nettokostnaden. Med nettokostnad menas kostnad efter avdrag för intäkter (tex hemtjänstavgifter, dagisavgifter, VA-avgifter, hyror och ersättningar mm).

Nämnd	Kronor/ invånare	Andel av netto- kostnad, %
Kommunstyrelse	2.725	11,0
Miljö- och byggnadsnämnd	357	1,4
Kultur- och fritidsnämnd	1.571	6,3
Barn- och utbildningsnämnd	12.248	48,8
Socialnämnd	8.156	32,5
Totalt	25.057	100,0

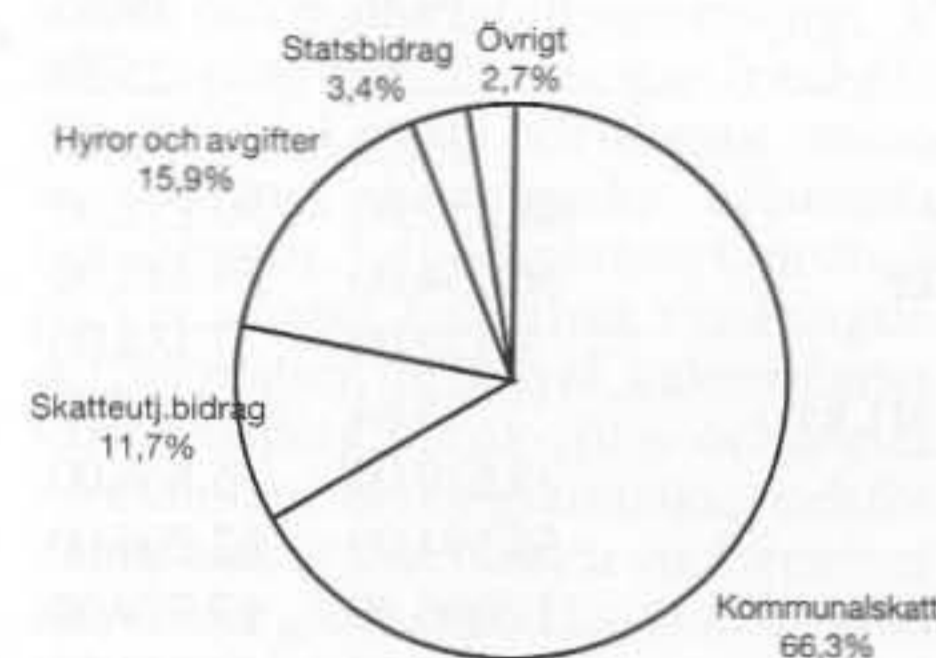
Kommunstyrelsen svarar bland annat för kommunfullmäktige, central administration, räddningstjänst, sysselsättningsbefrämjande åtgärder, vägghållning, vatten och avlopp, sophämtning, skötsel av fastigheter mm. **Miljö- och byggnadsnämnden** fullgör kommunens uppgifter inom plan- och byggnadsväsendet samt

miljö- och hälsoskyddsområdet. **Kultur- och fritidsnämnden** svarar för biblioteksverksamhet samt skötsel av parker, idrottsanläggningar och fritidsgårdar. Under **barn- och utbildningsnämndens** ansvarsområde finns barnomsorg, grundskola, särskola, gymnasieskola mm. **Socialnämnden** svarar

bland annat för stödinsatser vid sociala problem, flyktingmottagning och omsorg om äldre och handikappade.

Finansiering och satsningar under 1996

Kommunens verksamhet finansierades under 1996 enligt följande:

Som framgår av diagrammet är kommunalskatten som betalas av kommuninvånarna den viktigaste finansieringskällan för kommunen. Skatten och skatteutjämningsbidraget utgör tillsammans 78 % av kommunens intäkter. Knappt 16 % utgörs av hyror och avgifter medan finansieringskällorna i övrigt endast utgör en mindre del.

De största investeringarna under år 1996 har varit upprustning av gatu- och ledningsnätet främst i nordvästra delen av Kumla tätort, värme- och ventilationsarbeten i Vialundsskolan, flyttning av fritidsgård från Malmens skola till Viaundsskolan och inköp av nya sopsäckar för övergång från sopsäckar till kärl i renhållningsverksamheten.

Som en följd av lågkonjunkturen har bostadsbyggandet varit mycket lågt under 1996.

Kumlas positiva befolkningsutveckling vände tyvärr under året och befolkningen minskade med 101 personer till 18.985 personer.

De närmaste åren

Genom att staten genomfört eller aviserat en rad ingrepp i den kommunala ekonomin och genom effekter av den rådande höga arbetslösheten är det ekonomiska läget kärvt även för de kommande åren. På grund av detta pågår i kommunen ett sparprojekt i syfte att minska nettokostnaderna med 30 miljoner kronor under åren 1995-1998. Beloppet fördelas på 1995 med 3,5 miljoner kronor, 1996 med 10 miljoner kronor, 1997 med 10 miljoner kronor och 1998 med ytterligare 6,5 miljoner kronor.

Det finns skäl att tro att kommunens ekonomi successivt kommer att förbättras under de kommande åren. Av den anledningen finns för närvarande inga planer på att lägga ut ytterligare sparkrav än de som nämnts ovan. Det är dock viktigt att framhålla att de sparkrav som är beslutade för 1997 och 1998 till fullo skall genomföras.

Några statistiska nyckeltal

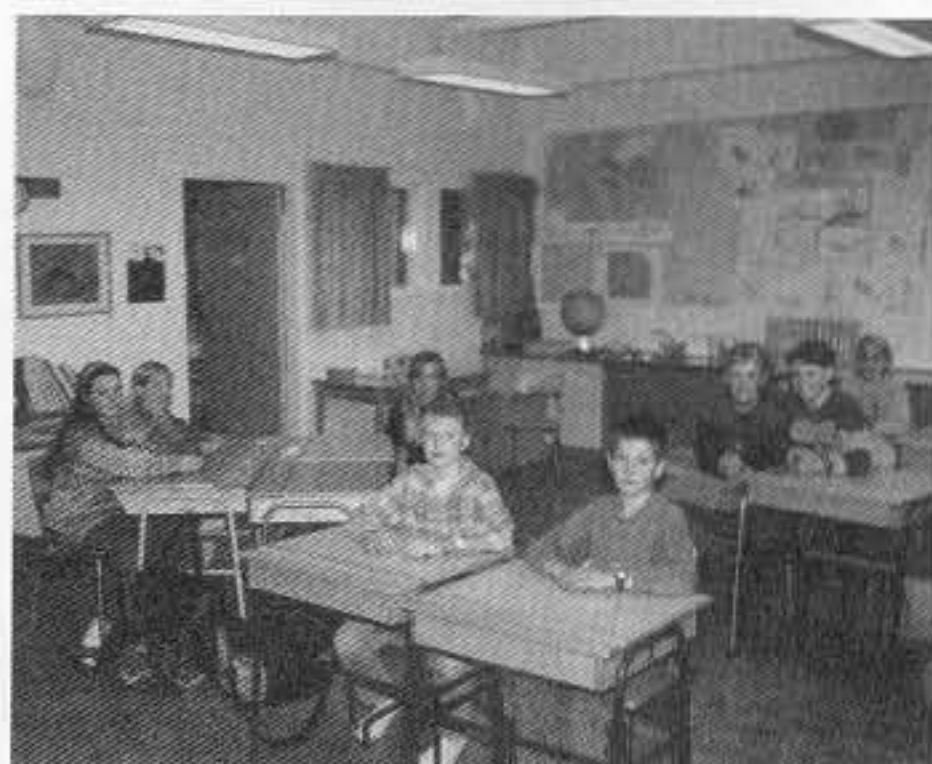
Förutom de nyckeltal som angivits tidigare i artikeln kan följande statistiska uppgifter för åren 1995 och 1996 hjälpa till att ge ytterligare information om den kommunala verksamheten.

	1995	1996
Vägunderhåll, barmark, kronor/kvadratmeter	7,06	8,44
Gatubelysning, driftkostnad, kronor/armatur	380,00	422,00
Vatten- och avlopp, driftkostnad, kronor/kubikmeter	4,25	4,89
Sophämtning, driftkostnad, kronor/säck	12,98	15,71
Städkostnad, barnstugor, kronor/kvadratmeter	210,00	221,00

Städkostnad, skolor, kronor/kvadratmeter	115,00	120,00
Lokalkostnad, barnstugor, kronor/kvadratmeter	867,00	936,00
Lokalkostnad, skolor, kronor/kvadratmeter	591,00	622,00
Kumlahallen, simhallen, kostnad/besök (1996=75.602 st), kr	21,49	24,90
Kumlahallen, sporthallen, kostnad/besök (200.000 st), kr	6,83	6,79
Djupadalsbadet, kostnad/besök (38.490 st), kr	31,53	39,74
Campingen, kostnad/besök (7.797st), kr	18,11	20,29
Biblioteket, kostnad/lån (258.335 st), kr	19,46	19,85
Ishallen, kostnad/besök (85.300 st), kr	22,52	23,58
Fritidsgårdar, kostnad/besök (69.800 st), kr	31,23	30,18
Grundskola, nettokostnad/elev (2.157 st), kr	48.857,00	50.151,00
Gymnasieskola, nettokostnad/elev (708 st), kr	56.554,00	59.448,00
Skolskjutsar, nettokostnad/elev (375 st), kr	8.122,00	7.184,00
Skolmåltider, nettokostnad/måltid (477.862 st), kr	15,84	15,95
Musikskola, nettokostnad/elev (488 st), kr	5.619,00	5.868,00
Barnomsorg, nettokostnad/barn (903 st), kr	58.594,00	62.206,00
Skolbarnsomsorg, nettokostnad/barn (809 st), kr	19.096,00	17.779,00
Socialbidrag, kostnad/hushåll (344 st), kr	14.973,00	15.596,00
Socialbidrag flyktingar kostnad/hushåll (129 st), kr	55.486,00	54.417,00
Institution/familjehem, kostnad/årsplats (28 st), kr	250.905,00	275.759,00
Särskild boendeform, genomsnittlig kostnad/vårdtagare (307 st), kr	314.763,00	310.344,00
Hemtjänst, genomsnittlig kostnad/vårdtagare (243 st), kr	151.706,00	220.209,00

Kommuninvånarna källsorterar allt mer. Men ändå blir det stora mängder sopor kvar. I genomsnitt kostar det 15:71 kronor att tömma ett sopkärl.

Varje elev i grundskolan kostar 50 151 kronor. I gymnasieskolan ökar denna kostnad till 59 448 kronor.

Kultur- och fritid i förändring

Av kultur- och fritidschef Lennart Mehle

Kultur-Fritid i Kumla spänner över mycket. Förvaltningen har fått ansvar för att göra kumlabornas lediga tid så berikande och meningsfull som möjligt. Vi håller i gång badanläggningar, fritidsgårdar, bibliotek, ishall och isbanor, museiverksamhet, slalombacke, elljusspår, tennisbanor, fotbollsplaner, konsthall, parker, skogar, kulturhus, vandringsleder, lekplatser, turistbyrå, kulturminnesvård, camping, musik-, film- och teaterverksamhet, föreningskontakter och föreningsbidrag som i sin tur via föreningsaktiviteter gör mångfalden ännu bredare och kumlabornas fritid än mer upplevelsefylld. Det senaste tillskottet i aktiviteter är pensionärernas väntjänstorganisation som fr o m årsskiftet ligger under Kultur-Fritids ansvarsområde.

Kultur- och fritidssektorn brukar kallas "frivillig" eftersom kommunerna egentligen inte behöver bedriva denna typ av verksamhet, till skillnad från skola-barnomsorg-äldreomsorg. Men vilket tråkigt ställe Kumla skulle vara om inte kultur- och fritidssektorn fanns, eller hur.

Besparingarna

Det ekonomiska läget i Sveriges kommuner har gjort att alla verksamheter fått snävare och snävare ekonomiska ramar de senaste åren. För Kultur-Fritid i Kumla har det inneburit besparingar på ca 5 milj kr åren 1993-97

Bland de mera påtagliga besparingarna kan följande nämnas: Indragna tjänster, höjda taxor och avgifter, nedläggning av 3 biblioteksfilialer, minskade bidrag till

Varma sommarkvarnar söker sig många till Djupadalsbadets bassänger.

föreningarna, minskat underhåll av parker och lekplatser.

Visst märks och känns besparingarna, men det skulle ha varit ännu värre om inte föreningslivet ställt upp och tagit sitt ansvar. Det senaste exemplet på detta är samverkan på stadsområdet på idrottsanläggningarna. Idrottsföreningarna städar nu själva sina omklädningsrum genomgående i hela kommunen. Kultur-Fritid har på det sättet kunnat sänka driftkostnaderna på idrottsplatserna en hel del.

På flera andra anläggningar har vi också hittat samverkansformer för att hålla driftkostnaderna nere. Slalombacken sköter vi tillsammans med Kumla Skidförening. Kumla Motorsportklubb "Indianerna" tar ett huvudansvar för motorstadion i Sannahed. Kumla Tennisklubb sköter tennisbanorna. Hembygdsföreningarna tar delansvar för vissa museer för att nu nämna några exempel.

Samverkan är framtidsmelodin

Med tanke på det ekonomiska läget så ligger mycket av utvecklingen i framtiden inom vår sektor i att vi kan hitta samverkansformer med föreningslivet. Vi har ett starkt och aktivt föreningsliv i Kumla och kan vi samverka kan vi flytta fram våra positioner trots kärva ekonomiska tider. Lämpliga delar kommunalt bidrag, lämpliga delar ideellt arbete och kanske också någon ytterligare del från annat håll (arbetsmarknadsstöd/sponsring) är en formel för framgång i framtiden. Vill vi uppföra nya anläggningar, vill vi genomföra stora projekt, vill vi sysselsätta fler barn och ungdomar måste vi samverka och alla måste bidra med sitt.

Service

Service är ett centralt begrepp för oss som jobbar inom kultur- och fritidssektorn. Vår uppgift är att ge kommuninne-

Vad vore en sommar i Kumla utan "Kumlasjönt"?

vånarna service. Servicebegreppet kommer att bli allt viktigare i framtiden. En kundorienterad verksamhet kommer att vara ett måste.

Kultur-Fritid har därför påbörjat ett arbete med att ta reda på vad besökarna tycker om våra anläggningar. En del av Kumlans läsare har kanske redan stött på intervjuare på biblioteket och Kumlahallen som bett att få svar på en massa frågor. Uppläggningsen av dessa kundundersökningar redovisas på annat ställe i detta nummer av Kumlan.

Kumla och turismen

Ansvar för turistfrågorna ligger på Kultur-Fritid. Kumla kommer aldrig att bli någon större turistort, men med vissa insatser skall turismen ändå kunna öka även i Kumla. Turismen, eller besöksnäringen som är ett riktigare begrepp, är idag den snabbast växande näringsgrenen i världen. Turismens positiva effekter är väl kända. "Ökad omsättning - fler arbetstillfällen - skatteintäkter".

Turistsatsningar kommer för det mesta även de egna kommuninnevånarna till del. Visst är det trevligt att ha ett Skoindustrimuseum och en väl bibehållen Officersmässa som vi själva kan besöka och som kan ge oss upplevelser på hemmaplan.

Kultur-Fritid jobbar med flera turistiska ideer för närvarande:

Ett stort projekt som diskuterats under flera år, ett geologiskt museum, lockar. Museet skall berätta om vår historia från trilobiternas tid för 500 miljoner år sedan och fram till vår "nutida" sten- och oljeindustriepok. Kvarntorpsområdets unika geologi med kalksten, sandsten och lerskiffer från kambrosiluriden kommer att utgöra stommen i museet.

Vi vill också göra Kumlas eget "Stadsberg", Kvarntorpshögen, mer tillgänglig med bil. Då får vi en utsiktsplats för alla,

en träffpunkt dit man kan ta sig när vädret är bra, solen går ner eller närhelst andan faller på.

Kumlasjöområdet är utvecklingsbart. Hur får vi till fler arrangörer att våga sig på arrangemang vid amfiteatern?

Den planerade nya rastplatsen vid Sickelsta ger oss också nya infallsvinklar att kunna fånga upp turister.

Nya turistideer efterlyses

Turismen är till sin natur ofta småskalig. En turistide kan leda till ett turistprojekt som börjar i liten skala och som sedan långsamt får växa. I Örebro län finns flera exempel på turistprojekt som sakta växt från nästan ingenting till stora besöksattraktioner som lockar tiotusentals besökare. Glashyttan i Laxå, Aspa herrgård, Grythyttan, Tradjazzfestivalen i Askersund är bra exempel på detta.

Finns det fler turistiska idéer och uppslag? Finns det Kumlabor som går och bär på turistprojekt, stora eller små? Hör gärna av er till Kultur-Fritid. En välfylld idébank är en bra början på en turistisk utveckling. Kommunen kan på turistområdet mycket väl samverka även med privata intressenter. Även på det turistiska området är samverkan en bra modell som leder till framåtskridande.

Kultur- och fritidsnämnden:
11 ledamöter och 11 ersättare
Ordförande: Annica Eriksson (s)

Kultur- och fritidsförvaltningen
sysselsätter c 55 årsarbetare

Budget 1997

Kostnader:	45 500,0 tkr
Intäkter:	15 220,0 tkr
Netto:	30 280,0 tkr

Kan kundundersökningar i Kumla medföra bättre verksamhet?

Av projektledare Helena Norling

Det blir allt vanligare bland kommuner att utvärdera sina verksamheter genom kundundersökningar.

På kultur- och fritidsförvaltningen har man satsat på att utbilda den egna personalen för att själv kunna genomföra undersökningar inom den egna verksamheten.

Under hösten 1996 genomfördes två kundundersökningar, en på biblioteket och en på simhallen i Kumlahallen

Det är viktigt att den här typen av undersökningar görs. En väl fungerande verksamhet kräver en god kundkänedom. Kundundersökningarna ska leda till en bättre verksamhet genom att utnyttjas vid planeringen av förändringar, för att uppställa mål för verksamheten etc. Undersökningarna kan också vara ett stöd i det arbete som redan bedrivs om det visar sig att kunderna är nöjda. Man brukar säga att "en gång är ingen gång" - det är först när undersökningen upprepas som man kan se hur de förändringar man gjort tagits emot av kunderna och om målen man ställt upp blivit nådda.

Första steget i en kundundersökning är att utforma en enkät med lämpliga frågor. Detta sker i regel genom samarbete med personalen vid den undersökta verksamheten. Viktigt är att enkäten blir lätt att svara på och missförstånden så få som möjligt. Nästa steg är att genomföra själva utfrågningen. Under en vecka delas det ut en enkät till var femte kund. När enkäterna är insamlade påbörjas det enformiga men nödvändiga arbetet med

att lägga in resultaten i ett dataprogram. Ur detta program kan man sedan få uppgifter om enkäterna, hur många svarade att öppettiderna passade, var det stor åldersspridning etc. En del av dessa uppgifter sammanställs i en rapport där siffrorna omvandlas till tabeller och text för att öka tillgängligheten av materialet och underlätta den vidare tolkningen och bearbetningen av enkäterna. Många av momenten tar lång tid i anspråk och kräver extra personal. I de aktuella kundundersökningarna på biblioteket och simhallen löstes detta genom samarbete med ALU-projektet "Drivknuten" och med personer från Datorteket i Kumla. Båda grupperna förtjänar ett stort tack för sina insatser.

På biblioteket deltog 194 personer i undersökningen och på simhallen var det 265 personer som deltog. Överlag har det inte varit några problem att få enkäterna ifyllda, majoriteten av de tillfrågade har ställt upp. Detta är naturligtvis glädjande eftersom undersökningen görs för att kunderna skall få en chans att uttrycka hur de upplever verksamheten.

Det är viktigt att barn lär sig simma tidigt.

Minnesmärken i Kumla

Beskrivning: "Helig källa" sedan år 1029 (?) med ursprunglig trätavla uppsatt på ekstolpe, numera text på metallplatta. Texten lyder:

*Du vandringsman på vägen går
Kom hit och drick du svalka får.
Ty vattnet äger samma kraft,
Som i St Olofs tid det haft.*

Placering: 200 meter norr om Hardemo kyrka

Olav omvände hardemoborna till den kristna tron och döpte dem vid denna källa. Det finns många sägner om Sankt Olof och källan. Här är en av dem: "Dä va en som hette Sant Olov, som hadde åtagi sej te bygga Hardemo körka. Men så geck dä inte längre. Dä börja å tryta vattn för dom. Men då låg Sant Olov i dike å sov en gång, å då vart en våt på sia, källådern sprang opp".

Den som idag försöker få del av källans undergörande kraft blir besviken - källan har tyvärr sinat.

Den norske nykristnade kungen Olav (Haraldsson) hade blivit fördriven av norska stormän och var på landsflykt till Gårdarrike (Ryssland). Kommen till Hardemo bodde han över vintern 1028/1029 hos en jarl (hövding) Sigtrygg, som enligt sägnen hade en borg uppe på ett parti av Hardemoåsen, Sigtryggskullen eller Skeftasberget. Uppgiften om jarlen Sigtryggs borg är troligen en fantasiskapelse från början av 1700-talet och återfinns inte i någon av de många folkliga Olofstraditionerna från Hardemo.

När nu Olav ändå vistades i Hardemo passade han på att omvända de hedniska hardemoborna till den kristna läran och döpte dem i den aktuella källan. Olav fortsatte till Ryssland men återvände snart till Norge för att försöka återta sin kungatron. Detta gick dock ej - han stupade år 1030 utanför Trondheim, i vilken kyrka han begravdes. En helgonkult

uppstod omkring Olavs person och levnadsöde. Han började dyrkas som helgonet Sankt Olof över hela Norden. Pilgrimer vallfärdade till hans grav. En av "vägarna" till Trondheim passerade Närke. Både vägfarande och boende drack vatten ur den källa i Hardemo som förknippades med Sankt Olof. Många kände sig stärkta eller friskare efteråt. Källans undergörande kraft förstärktes ytterligare...

Genom sin "övervintring" i Hardemo och alla sägner som uppstod omkring Sankt Olof både då och senare kom kulturen av honom att bli särskilt stark i Närke med Hardemo som den kanske främsta Sankt Olofkyrkan. Sankt Olofs källa användes länge vid midsommarfirandet i Hardemo då ungdomarna samlades vid källan, där de kunde dricka "märg i ben" för att sedan dansa och leka uppe på Sigtryggskullen.

Att vandra runt Söderhavet

Av kulturintendent Mats Runering

Varför inte vandra runt Söderhavet i sommar? Nu börjar det finnas markerade vandringsleder i Kvarntorpsområdet. Dessa leder är oftast torra och "lättgångna" och erbjuder en omväxlande meny av kultur- och naturhistoria, intressanta vyer och fina rastställen.

Leden runt Söderhavet är skyltad och därför lämplig att börja med. För att komma till ledens startpunkt kan du åka genom Hällabrottet och följa skyltarna "Bredsätter 3/Norrtorp 3" respektive "Norrtorp 2". 700 meter efter det sistnämnda vägskalet kommer du fram till Nordsjön på vänster sida och Söderhavet på höger sida. Parkera din bil eller cykel vid sidan av vägen och ta en promenad motsols runt Söderhavet.

För att du ska få ut så mycket som möjligt av din promenad får du här lite uppgifter om olika saker du kommer att se med hänvisning till numrerad position på kartan. Upplysningar till ledbeskrivningen har lämnats av Jan Johansson vad avser geologi mm, Ingall Teljå beträffande flora och Åke Ekblom fåglar. Ungdomsbyrån gör ett stort arbete med att bli röja sly och sköta rastplatserna.

Beskrivning

Följ den markerade leden söderut 200 meter genom ängsbjörkskog (1).

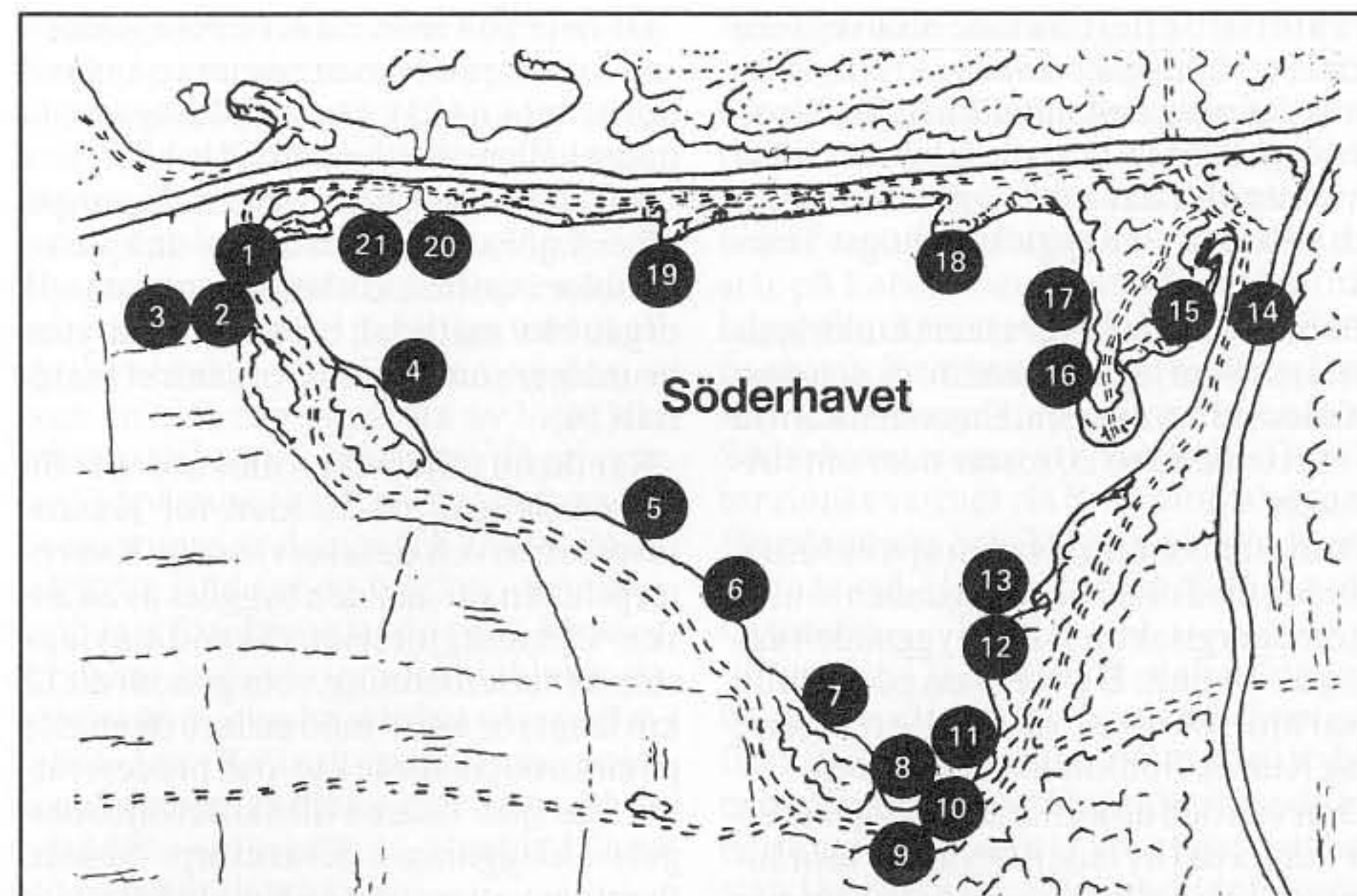
Till höger på en höjd cirka 20 meter från leden, på andra sidan ett stängsel, ser du en mängd stenblock, som är ihopsamlade från åkrar. En del av dessa block kan ha legat där Söderhavet idag utbreder sig. Vid stenhögen (2) ligger resterna av

en så kallad kalkfyr. Du får veta mer om kalkframställningen i en kommande vandringsledsguide om kalkugnarna i Hällabrottet. Vid fyren ser du delar av en kalkstensmur. Detta är troligen lastbryggan till fyren, som drevs av Brydolf Österberg. Hundra meter väster om kalkfyren ser du ett flyttblock (3) som förts hit av isen. Med sina 8 meter är det ett av de största flyttblocken i hela kommunen.

På vänster sida en stensamling (4) med pelturakalksten, ordovisisk kalksten, granit, gnejs och sandsten. Stensamlingen är troligen ett skodlingsröse, där man samlat ihop stenar från de närliggande åkrarna. Du ser vidare små åsar bestående av de jord- och bergartsmassor som man skrapade bort från "Söderhavsbrottet" för att komma åt alunskiffern. Växtlivet domineras av björkar och enstaka barrträd.

Du fortsätter att gå på kanten (5) till dagbrottet/Söderhavet. Till skillnad från många andra platser i Kvarntorp består inte denna kant av återfylld mark utan har den ursprungliga sammansättningen.

Innan det är dags att runda södra viken passerar du ängsbjörkskog (6) och en sittplats med stenskiva (7). Här ligger ett stenblock av "klingdiabas" - det klingar när du knackar på det. Klingdiabasen (kallas även kuldiabas) är 900 miljoner år gammal och hitförd av isen. Bredvid klingdiabasen ligger en skiva ortocer-kalksten, som är 480 miljoner år gammal. Här torde Söderhavet vara som djupast eftersom skifferskikten lutar mot söder. Med ökande djup och allt mer material

Faktaruta: Söderhavet utgör ett vattenfyllt dagbrott med en vattenvolym på 2,9 miljoner kubikmeter. Arealen är 280 000 kvm och medeldjupet 10,5 meter. Dagbrottet uppstod från mitten av 1950-talet genom brytning av alunskiffer för utvinning av bensin och olja, som lagrades i stora cisterner vid Högtorp före distribution över hela Sverige. Den skifferaska som bildades efter upphettningen ligger på Kvarntorpshögen eller har använts som fyllnadsmassor. Brottet i Kvarntorp är unika - ingenstans i Sverige finns så mycket energi i en bergart som här.

Eftersom alunskifferlagren med ovanpåliggande kalksten sluttar svagt söderut på grund av en gammal förkastning är sjön djupare (mer än 15 meter) i den södra delen än i den norra, där man inte behövde ta bort någon kalksten. Söderhavet täcker i princip hela den forna Mossbymossen, som fanns kvar till cirka 1954. När brytningen började tog man bort mossen/torven genom att pumpa ut vatten på mossen och sedan suga bort den uppblöta torven.

Söderhavet har idag ett nästan neutralt vatten genom att kalkhaltig lättbetongkross lags i Nordsjön, som står i förbindelse med Söderhavet genom en kulvert ("kanal"). Vattnet i Söderhavet tillförs genom nederbörd och genom Ulfstorpsån men också i form av pumpvatten från bland annat sandstensgruvan och Garpings dal.

Söderhavet har låg biologisk produktion beroende på att fosforhalten är mycket låg. I sjön finns bestånd av sarv, aborre och mört. Fågellivet börjar bli rikt med flera häckande arter.

ovanför den eftertraktade alunskiffern ökade utvinningskostnaden kraftigt varför brytningen avstannade här. Skifferoljebolaget sökte brytvärda alunskifferområden där det ovanliggande morän- och kalkskiktet uppgick till högst 3 meter.

På botten i sjön ligger säkert hundratals orstenar som låg i alunskiffern och som ratades vid brytningen. En orsten kan du se i vattenkanten 20 meter norr om sittplatsen.

På avstånd ser du Kvarntorps industriområde med den höga byggnaden som är Atomenergiskiffersilo. Byggnaden ägs idag av Yxhult. Du ser även på avstånd Kvarntorpshögen och Högtorps gård, idag Kumla Golfklubbs klubbstuga.

Den vall och de kullar, som ligger utefter denna del av leden består av moränmassor och kalksten som togs bort när brottet påbörjades. En av världens största släpskopor, Marion, tog 8 kbm massor i skopan - material som drogs in mot brottkanten och tömdes på denna. Marion skilde inte på morän och kalk utan allt följde med i släpskopan inom en radie av cirka 60 meter från maskinen.

Du passerar en slags tippningsramp (8) och ser söderut åkermark. Du kommer till ursprunglig och oförändrad mossmark (9) - en del av Mossby mossen. Vid Söderhavets södra spets passerar du Kvarntorpstuben (10). Du ser här också Frommestabäcken i dess ursprungliga skick.

Ett parti yppig vegetation (11) med brännässlor och hallon indikerar att jordtäcket består av kväverikt material. Här hittar du också sittplatser med bord på ett moränparti.

Åt höger ser du ett parti (12) av det gamla jordbrukslandskapet med dungar, slåttervallar och ekar. Så såg det ut överallt i Kvarntorp innan Skifferoljebolaget började sin verksamhet.

Gå över lilla bron vid Kvarntorpstuben - en kvarvarande men numera oanvänd del av tuben (13). Du ser på höger sida några hållare/fundament till tuben.

När du kommer fram till den långsmala viken i sjöns nordöstra del ser du kanske bubblor i vattnet. Bubblorna uppstår då organiskt material bryts ned. På ytan brunalger som växer på organiskt material (14).

När du nu följer viken mot norr går du huvudsakligen på bädden för Kvarntorpstuben och dess serviceväg. Kvarntorpstuben var, när den byggdes av Skånska Cementgjuteriet, Skandinavians största vattenledning, som genom ett 12 km långt rör av trä med en inre diameter på cirka 60 cm förde kyl- och processvattnet från sjön Tisaren till Skifferoljebolagets anläggning i Kvarntorp. Senare övertogs vattenröret av Kumla kommun för transport av vatten från Tisaren till vattenverket i Blacksta. Numera är den gamla trätuben ersatt av mer beständigt material. Vegetationen består här främst av björk och björksly samt al och asp.

Runda viken och följ denna söderut. Du ser brännässlor, som växer på kväverikt underlag, samt Pyrola och unga ekplantor. Här ligger stora mängder stybb, dvs det finkorniga och därmed oanvändbara material man fick vid krossning av alunskiffer (15).

Sänkan (16) före den yttersta delen av udden liknar sumpskog - det är sankmark med al, sälg och björk. Här finns våtmarksväxter som skogssäv och vecktåg. På yttersta delen av udden ser du naturens växtkraft. Detta lummiga parti har växt igen på endast drygt 30 år.

Följ udden norrut längs vattnet och du kommer till en rastplats med grillplats (17). Udden består dels av ett orört markparti men också av återfyllt material. Det gula du ser i en del skifferstycken är uran.

"Bänkkudde" (18). Nästa sittplats (19) är också på en liten udde. Vegetationen domineras på detta avsnitt av vårtbjörk, gråal, sälg och asp. Björk är det trädslag som bäst står emot luftföroreningar. När utsläppen från Skifferoljebolaget och fältugnarna var som störst släppte man ut cirka 300 ton svavel per dygn varvid all växtlighet dog. Glädjande nog börjar även en och annan planta av lönn, ek, bok och tall att nu dyka upp. Vägglav är vanligt på aspar utefter vägar eftersom laven gynnas av damm och kväve. På en del äldre träd ser du blåslav - Sveriges vanligast förekommande växt. Mossor och lavar är de växter som etablerar sig tidigast på mark som inte har någon växtlighet - tex i Kvarntorp efter oljeperioden. Samma fenomen kan du se på de nybildade vulkanöarna utanför Island och på tundralandskap.

På udden (20), före kanalen mellan

Nordsjön och Söderhavet, hittar du Pel-turakalksten, som bildades under vatten för cirka 450 miljoner år sedan och som tillväxte med 1 cm per 100 000 år. Pel-turakalkstenen kallas också "stinksten" och är en storkristallin kalksten. Om du slår på kalkstenen med något föremål kan du lätt känna svavellukten. Här finns bänkar och ett bestånd vårtbjörkar. Passera kanalen, genom vilken vatten från Söderhavet rinner ut i Nordsjön. Därefter rinner vattnet via Kvarntorpshögens fångdammar och Täljeån genom Kvismare kanal, Hjälmaran och slutligen ut i Östersjön.

På udden (21) bortom kanalen finns en bänk och ett bestånd gråalar. Som på flera ställen ligger här ett stort parti stybb och kalksten. Något längre bort ser du en båttramp. Du passerar ytterligare ett bestånd ängsbjörkskog innan du är framme vid utgångspunkten.

Den lättillgängliga leden runt Söderhavet mäter 2,3 km. Underlaget är ofta torrt dränerande material. Följ de orange pilarna. Det finns en mängd rastplatser varav ett par med grillmöjlighet. Iakttag eldningsföreskrifterna vid grillplatsen och släck elden väl efter dig. Håll rent i naturen.

Från sten till stad - del 4

Kumla - en vattnig och lerig historia.

Av kulturintendent Mats Runerling

Vi fortsätter vår vandring genom Kumlas historia genom att studera hur istiden påverkat utformningen av dagens Kumla.

Tidigare artiklar i Kumlan behandlade följande epoker:

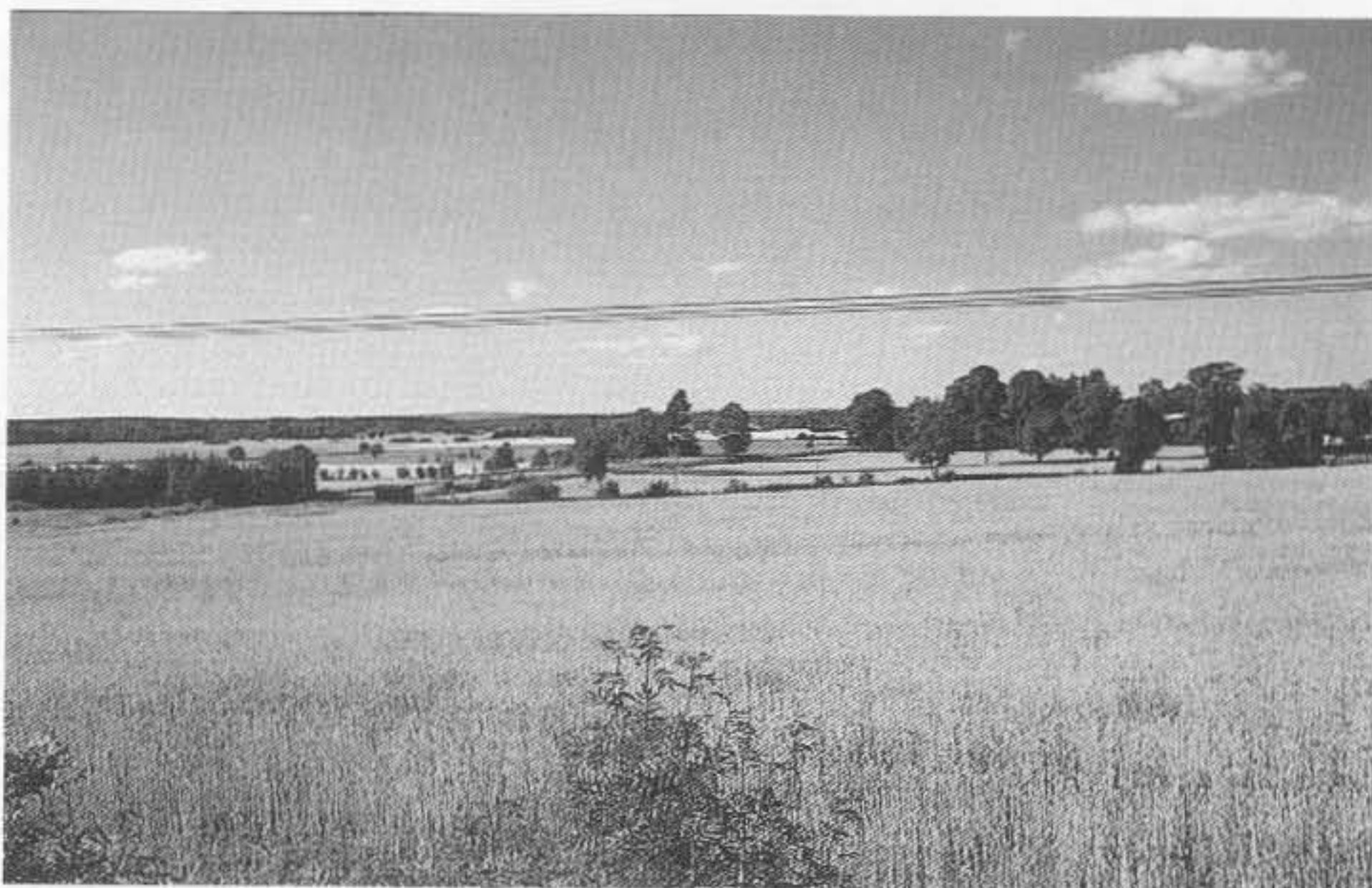
1995:4 Äldsta tiden fram till för 540 miljoner år sedan

1996:1 500 miljoner fram till för 1 miljon år sedan

1996:2 Fram till för cirka 12 000 år sedan

När vi nu tittar på den senaste istiden kan vi konstatera att istiden inte varit någon "onödig" tidsperiod. Istiden har försett Kumlabygden med kullersten, grus och sand till byggnation. Vi har fått lera till tegel. Vi har fått moränlera till Sveriges bästa jordbruksbygd och därmed förutsättningar till dagens samhälle. Istiden

har försett oss med vatten och vackra terrängformer som åsar, drumlinor, ändmorän och dödisgropar. Istiden gav oss Kumlasjön och andra, riktiga, fornsjöar. Den gav oss naturliga vägar och platser för bebyggelse och gravfält. Exercisfält för militären i Sannahed. Växtplatser för blommor och växter. Torvmossor o.s.v.

Istiden har givit oss bördiga jordbruksområden...

Isälven som rann genom "Kumla" och därvid byggde upp Kumlaåsen sorterade materialet i åsen. Ju högre upp ju lättare material. Eftersom sanden lades för sig och det något tyngre gruset för sig underlättades tillvaron för de som byggde hus och vägar i Kumlabygden långt in på 1900-talet. Det fanns grustäcker söder om Kungsgården, vid viadukten o.s.v.

Kumlaborna hade nytta av Kumlaåsen även på andra sätt. De första vägarna drogs på åsen och var därmed väl-dränerade med vacker utsikt över bygden och skyddade från bakhåll. Vägen som gick på Kumlaåsen var en del av den urgamla vägen mellan Stockholm och Västergötlands medeltidsstäder tillika en del av den gamla Eriksgatan, där Sveriges valda kungar under medeltiden färdades fram. Därav dagens gatunamn Kungsvägen.

Kumlaåsen är bara en liten del av den stora ås, Närkes ryggrad, som egentligen heter Karlslundsåsen och går från Motala till Lindesberg. Hardemoåsen och

Åbytorpsåsen är biåsar till Karlslundsåsen.

I den platta Kumlabygden tillhörde rullstensåsarna de partier som tidigast höjde sig över vattenytan. De blev tidigt befolkade. Hit förlades stigar och vägar, byar, kyrkor, vattentäcker och gravfält - som t ex i Kumla. Kumla bys gravfält, Kumla högar, har givit namn åt kommunen. Tyvärr lockade det väl sorterade grusen i åsen alltför mycket. Större delen av åshöjden och gravfältet försvann genom grustäkt under bl a 1700-talet.

Bland växtligheten på åsen intar tallen en särställning. Kvarvarande tallbestånd finns vid Kumlasjön och vid tennisbanorna vid Solbacka.

Kumlaåsen ger oss dricksvatten

En annan tillgång Kumlaåsen erbjudit är dess funktion som vattentäkt. Omkring senaste sekelskiftet var vattentillgången i Kumla samhälle dålig samtidigt som avloppsdikena var öppna. Ofta grasserade

...liksom åsar att bebygga...

den så kallade Kumlasjukan, vilken bl a yttrade sig som svår magknip och drabbade en stor del av befolkningen. Genom att ta upp flera vattenkällor i Kumlaåsen, uppföra vattentornet 1914, numera ombyggt till bostäder, med pumpstation och nytt ledningsnät ansåg man sig ha löst Kumlas vattenbehov för all framtid.

Även om åsvattnet idag inte räcker till fyller åsen ändå en viktig funktion genom att vatten från sjön Tisaren infiltreras i Kumlaåsen vid Blacksta innan det pumpas vidare ut till konsumenterna. Ni kan ju föreställa er hur sjövattnet skulle smaka om det inte först fick röra sig i Kumlaåsen.

Åsarnas funktion som vattentäkt och deras urgamla betydelse för vägnät och bebyggelse borde innebära att åsarna i den till ytan begränsade Kumla kommun skyddas från grus- och sandtäkter och att vi är rädda om de åspartier som finns kvar.

Dödisgropar, t ex Kumlasjön

Ibland kunde stora isblock som fördes med av isälven eller som ramlade ned från isälvstunnelns tak kila fast sig på något ställe. Dessa stora isblock bäddades in av den morän älven förde med sig. Speciellt stora moränmassor avsattes när älvmynningen närmade sig de "döda" isblocken. Inklädningen med morän fungerade också som värmeisolering, och det kunde därför ta många år innan dessa isblock smälte. När de smälte bort uppstod givetvis en grop med trattformade moränväggar, en dödisgrop. Ett flertal vackert utformade dödisgropar finns i åsslutningen öster om vägen mellan Sannahed och Blacksta. Den mest kända dödisgropen i Kumla är emellertid Kumlasjön. Den naturliga gropen användes från 1911 som soptipp för municipalsamhället. När man på 1930-talet "grävde" Kumlasjön bestod arbetet huvudsakli-

gen av bortförande av gamla sopor och morän samt påläggande av en lerblandning med kalkmjöl på botten för att hindra vattnet från att försvinna ut i åsen.

Heden vid Sanna

bildades genom att den isälv som "byggde" Kumlaåsen här mynnade i grunt vatten och därvid bildade ett delta. Finkornigt lätt material fördes ut i det mer eller mindre stillastående vattnet. Den platta och "värdelösa" sandheden var precis det som Närkes regemente sökt efter när Kronan 1815 köpte heden för att där bygga övnings- och lägerområde.

Lera till välsignelse

Lerkornen som var uppslammade i isälven kunde hålla sig svävande i vattnet längre än sandkornen och fördes ut i de stora vattnen. Så småningom sjönk lerkornen till botten och byggde upp lerlager av ibland ansevärd mått. När isen försvunnit och landet höjt sig ur vattnet blev lerslätterna bördiga jordbruksbygder, t ex Närkeslätten, med kalkhaltig moränlera som klarar försurning bättre.

Leran fick också användning som material för tillverkning av tegel. Mycket av det tegel som använts i Kumlabygden kommer från Hallsbergs tegelbruk, som hämtade sin lera från Björka, strax utanför centralorten Kumla. Dessa lertag håller nu på att omvandlas till fågelreservat. Ett mindre tegelbruk fanns tidigare i Steine.

Ändmoränen bildas

Under drygt 1 000 år drog sig isen tillbaka. Omkring 8 900 år f Kr skedde en "tillfällig", 800 år lång, försämring av klimatet. Avsmältningen stannade. Iskanten stod i stort sett stilla eller rörde sig fram och tillbaka - d.v.s. den retirerade när avsmältningen var större än isens

framskjutande kraft. När det var kallare blev avsmältningen inte så stor och då kunde isen i gengäld tryckas söderut. Under denna period bildades ändmoränvallarna i Säbylund genom att isen i en kalvningsbukt tillfälligt ryckte fram och därvid sköt stora moränmassor framför sig. När framryckningen avbröts retirerade isen och lämnade kvar vallen. Dessa ändmorän ligger parallellt med iskanten och därmed oftast i öst-västlig riktning.

Ibland kunde en stor iskalvning ske varvid isranden med ens kanske flyttades

tillbaka 50 meter. Eftersom isrörelsen söderut fortsatte började isen skjuta en ny moränvall framför sig på havsbotten. Genom upprepade kalvningar sköts iskanten tillbaka norrut för att av och till göra framryckningar söderut med en ny moränvall framför sig...

Exempel på ändmorän är området vid Säbylund där det finns ett stort antal 1-3 meter höga ändmoränvallar i riktning nordnordväst. Ett par av dem är 500 meter långa. Andra exempel är Örsta kulle (Kolsberg), Sännersta, Sandtorp och Lundsbacken.

Svallning och klapperstensfält

Eftersom hela Kumlabygden legat under vattenytan har de högre partierna, d.v.s. drumliner och åsar, under någon period av landhöjningstiden utsatts för havsvågornas svallande inverkan. Det lättare materialet fördes bort av vågsvallet medan det tyngre materialet låg kvar i blottat skick. Klapperstensområden på Nälbergshammar och väster om Hörsta-backen är exempel.

Vattnet stiger och landet höjs

Möjligtvis började landhöjningen redan medan Närke fortfarande var täckt med det minskande istäcket. Genom hela istiden är det frågan om två varandra motverkande krafter. När det är kallt tillväxer isen i tjocklek varvid världshavets yta sjunker genom att vattnet binds i de kallaste områdena. Världshaven sjunker som mest 100 meter. Inom parentes kan sägas att om all is i Arktis och Antarktis idag, 1997, skulle smälta så skulle världshavens yta stiga med kanske 50 meter, d.v.s. täcka de åglänta delarna av Kumla kommun. När klimatet blir varmare smälter isen sakta varvid världshavets yta stiger. Men samtidigt höjer sig det tidigare av isen ned- och ihoppresade landet. I början av den varmare perioden

...och vatten att dricka.

steg havsnivån, till följd av smältvattnet, mycket snabbare än landet höjde sig. Med resultat att isen ersattes av cirka 100 meter vatten.

Baltiska issjön

"Baltiska issjön" bildades i södra Östersjön. Närke, och Kumla, var fortfarande helt täckt av is. Klimatet förbättrades. Omkring 8 200 år f Kr bröt de i Baltiska issjön uppdämda smältvattenmassorna igenom landisbarriären över Närke västerut. Baltiska issjön sjönk med 26 meter ned till den dåtida Atlantens nivå. 8 000 år f Kr hade södra Sverige blivit isfritt och hade landförbindelse med kontinenten eftersom havsnivån fortfarande var låg. Den retirerande iskanten låg i höjd med linjen Stockholm-Oslo.

Yoldiahavet 8 000 år f Kr

7 800 år f Kr var Närke helt isfritt men låg till större delen under vatten. Smältvattnet från isen bildade en kall sjö nedanför den vikande iskanten. Det var bara Kilsbergen, Tiveden och Tylöskogen som stack upp ovan vattenytan med sina högsta partier.

Den fortsatta issmältningen höjde världshavens nivå och medförde att salt vatten från Atlanten trängde in genom Närkesundet, mellan Kilsbergen och Tiveden, och bildade Yoldiahavet, ett bräckvattenhav med svag salthalt. Yoldiahavets yta låg 160 meter över nuvarande havsytan. Arktiska fåglar häckade på klipporna. Kumlabygden låg drygt 100 meter under Yoldiahavets yta. Yoldiahavet sträckte sig utan avbrott från Baltikum till Kilsbergen och Tiveden. Här kan vi än idag se den gamla strandlinjen med dess klapperstensfält. Vi vet att valar simmade in i Yoldiahavet eftersom valkotor upphittats här.

Landhöjningen under Yoldiatiden gick snabbt. Den breda havsfjärd som för-

band Yoldiahavet med Västerhavet grundades snabbt upp. Östersjön blev åter en insjö.

Ancylussjön 7 000 - 5 000 f Kr

Landet som tryckts ned av den väldiga ismassan höjde sig åter när isens tryck lättade och Yoldiahavets breda passage ut i Västerhavet försvann genom landhöjningen i mellansverige. I stället för Yoldiahavet bildades 6 500 år f Kr "Europas" största sötvattenssjö, inlandshavet Ancylussjön, uppkallad efter en sötvattensnäcka. Ancylussjön hade sitt utlopp vid Sveafallen i Degerfors mellan Tiveden och Kilsbergen. Även Ancylussjön täckte Närkeslätten med Kumlabygden. Landförbindelsen mellan Tiveden och Kilsbergen innebar möjlighet till invandring av växter och djur söderifrån över den uppgrundade Sveaälven.

Liksom under Yoldiaperioden avsattes mäktiga lerskikt även under Ancylussjöns period - lera som idag bl a kan ses vid lertaget i Björka. Yoldiahavets lera är brunaktig medan Ancylussjöns är mörkgrå och Litorinahavets är blågrå.

Milda vintrar rådde under perioden. Ancylussjön lämnade spår av sin dåtida strandlinje, som återfinns på 105 meters nivå över nuvarande havsyta. Allt eftersom landytan höjde sig flyttades Ancylussjöns kustlinje österut över Närke.

Landhöjningen tog ökad fart i Sveriges norra delar. Smältvattenmängden ökade och sjön fick ett nytt utlopp vid Öresund och Bälten.

I nästa avsnitt om Kumlas historia kommer vi att få stifta bekantskap med "stenåldershavet" Litorinahavet och de första människorna i Kumlabygden.

Spara gärna dessa artiklar i Kumlan. När serien någon gång i framtiden blir avslutad har du en lättillgänglig och inte alltför omfattande text om Kumlas historia från jordens tillblivelse till nutid.

Gatunamnen i Hällabrottet

Av kulturintendent Mats Runering

Många människor är intresserade av historien bakom gatunamnen. Den följande förteckningen är förhoppningsvis komplett. Om du har ytterligare uppgifter om någon/några gator i Hällabrottet eller har uppmärksammat några felaktigheter i texten är jag tacksam om du hör av dig.

Värdefulla upplysningar har lämnats av bland andra Åke Avenbok, Rune Jansson samt deltagarna i två lokalhistoriska studiecirkel i Hällabrottet. För många år sedan fick jag flera uppgifter från numera bortgångne Lennart Eriksson, tidigare delägare i Berga Stenhuggeri AB. Uppgifter har även hämtats ur bl a bokverket Kumlabygden.

Språket är vårt främsta kulturminne. Ofta är de gamla namnen på byar och gårdar det enda som idag finns kvar. Orsaken till varför en väg eller gata har ett visst namn intresserar nästan alltid människor - den talar till vår fantasi och våra känslor. I fallet Hällabrottet är det väldigt mycket fantasi med i spelet när det gäller namnsättningen. Vad sägs om att en gata kallas Brandgatan därför att en brandchef var bosatt där? Kalkvägen därför att en kalkförsäljare bodde där? Kassörsgatan därför att en kassör bodde där? Tågvägen därför att en konduktör bodde här? Polisgatan därför att... Eller är det motsatsen - fantasilöshet. Fältet är fritt för tyckande. I vilket fall som helst är Hällabrottet en av de tidigast befolkade bygderna i kommunen med hällkistor från yngre stenåldern. Gatunamnen har dock i många fall tillkommit omkring mitten av 1900-talet.

Adlers väg

Uppkallad efter Gustaf Otto Adlers (1824-1901) - Yxhults grundare

Affärs gatan

Går förbi affären.

Almersvägen

Almer Larsson arbetade på Skandinaviska Banken och bodde i Hjortsberga och hade skogsskiften. Han gjorde flera markdonationer.

Askvägen

Vägen anlagd av skifferaska när "Epadalen" byggdes cirka 1939-1945. Namnet Epadalen lär ha uppkommit genom att Gerda Carlén, på söndagspromenad, såg de nyuppförda monteringsfärdiga trähusen och då kallade dem "Epa-hus". EPA, Enhetspris AB, var en av de tidigaste varuhuskedjorna och känt för lågt pris och enkel kvalitet.

Badbrottsvägen

Vägen går ned till Badbrottet, eller Hästhagsbrottet som det egentligen heter. Här finns en badanläggning som utnyttjas flitigt varma somrar.

Björkbacken

Einar Björk (1898-1978) var duktig arbetsbas vid Yxhults Södra fabriken. Han bodde i en liten kvarvarande stuga i korsningen mot Yxhultsvägen 76. Einar Björk var tidigare skofabriksarbetare. Fadern, Oskar Björk, var stenhuggare vid Berga stenhuggeri.

Blockvägen

Vägen är uppkallad efter Ytongblock. Ett område lades ut av Yxhult AB som arkitekttävling på 1950-talet.

Brandgatan

Brandchefen i Hällabrottets municipal-samhälle, Elis Igelstad (1907-1990), bodde här. Brandstationen utgjordes av den lilla utbyggnaden på hyvlarverkstaden bredvid värshuset Trilobiten. Elis var tillika poet med bl a diktsamlingen "Mycket händer och sker".

Bystavägen

Vägen går från Yxhultsvägen ned till Bysta. Namnet uttydes troligen "platsen

Bildhuggaren Anton Englund med flera av sina verk.

för en försvunnen by". När senare bebyggelse skedde på denna plats övertogs namnet.

Carléns väg

Uppkallad efter Yxhults AB nydanare Carl August Carlén (1876-1960)

Englunds väg

Uppkallad efter den mest kände bildhuggaren vid Yxhult AB, Anton Englund (1865-1928)

Erlands Oskars väg

Erlands Oskar (Oskar Persson, cirka 1885-1960) var en originell människa. Långhårig och med långt skägg syntes han ofta på Yxhultsvägen med sin skottkärria på små uppdrag. Oskar hade en gård i Hjortsberga. Han fick ofta mat på Willéns Matservering, som låg i Gamla Verkmästarebostaden cirka 1945-1960.

Fasadvägen

Vägen är uppkallad efter fasadsten.

Friskens väg

Lantbrukaren Fabian Frisk var stor och kraftig, lite burdus men rejäl och rätt-skaffens. Han hade ett s.k. jordbrukseg-nahem, i västra delen av nuvarande Friskens väg.

Gammelvägen

Vägen utgör avsnitt av äldre vägsträck-ning.

Gruvgatan

Gick till Berga gruva, där företaget Ber-ga Stenhuggeri AB bröt alunskiffer och hade kalkugnar.

Hjortsbergavägen

Vägen går från Yxhultsvägen ned till Hjortsberga. Det medeltida bynamnet innebär troligen "berg där hjortar brukar hålla till". "Berg" är förmodligen drumlinen Lekebacken med sitt stora bygravfält.

Holmagatan

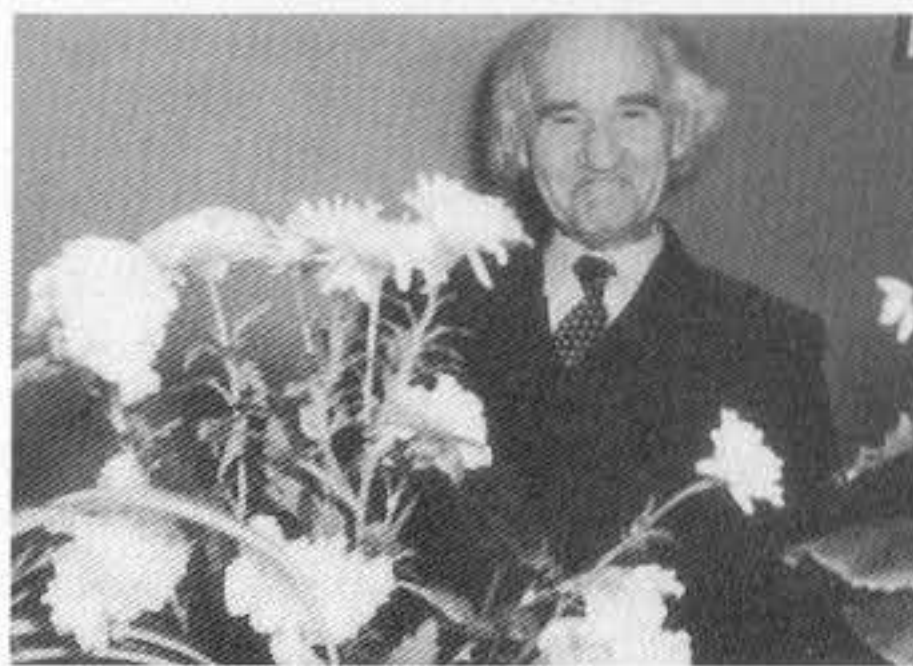
Vägen går förbi den medeltida gården Hälgholmen, som ligger på mark som höjer sig över den i äldre tid sankt ängs-marken i öster. Namnet avser troligen högre mark vid sankmark (holm) som varit utsatt för frost (hela).

Hynnebergsvägen

Vägen går från Yxhultsvägen ned till Hynneberg. Namnet kommer av "hind", hjorthona. "Hynneberg" skulle därmed ungefär betyda "berget där hindarna brukar hålla till". Någon höjd eller berg letar man dock förgäves efter vid Hynne-berg. Namnet utgör troligen det äldre namnet på den höjd som idag heter Hjortabacken men som tidigare förmod-ligen hette "Hindbacken" och som ligger cirka 500 meter sydöst om Lekebacken. På "Hindbacken" fanns ett större grav-fält och en bebyggelse från järnåldern -försvunnen sedan länge. När boplatser övergavs blev ägorna inlagda under Hjortsberga. Ätminstone ett hemman flyttades dock då åt motsatta hållet till den plats cirka 3 km öster om Hjortsber-ga där hemmanet Hynneberg sedan medeltiden legat.

Kalkugns-gatan

Vägen går genom ett område där förr

"Vi föds som original och dör som kopior." Erlands Oskar behöll dock sin egen stil hela livet och fick därför en gata uppkallad efter sig.

mängder av kalkugnar fanns för fram-ställning av bränd kalk.

Kalkvägen

Erik Johansson "Kalk-Erik", kalkförsäl-jare vid Berga Kalkgruva, bodde här.

Kalle Malkums väg

Kalle Malkum var lantbrukare och origi-nell till sättet. Han var hetsig till tempera-mentet, duktig på att svära och cyklade med en käpp fastbunden från ramen. Kalle var född cirka 1865 och bodde i en liten stuga nära Fabian Frisk, vid grön-området mellan nuvarande Kalle Mal-kums väg och Erlands Oskars väg.

Kantgatan

Vägen följer skogskanten i utkanten av Hällabrottet.

Kapellgatan

Vägen gick förbi Metodistkapellet Sa-lemkapellet, som uppfördes 1911 och revs i slutet av 1980-talet av Myresjöhus för att bygga bostäder. Ännu har inga hus uppförts.

Kassörsgatan

Här bor f d kassören vid Yxhult, Arne Axelsson, tillika flitig fotograf.

Kilgatan

Bildar kil mot Yxhultsvägen

Klackvägen

Här låg Modins Klackfabrik. Byggnaden finns fortfarande kvar. Förr kallades vä-gen Modins väg.

Korta gatan

Gatan är kort.

Forts. följer i nästa nummer

Viktigt att föra dialog med allmänheten när det gäller miljön i området där man bor

Av Lars-Erik Warg, fil dr, beteendevetare vid Yrkes- och miljömedicinska kliniken, Regionsjukhuset i Örebro

Inte sällan händer det att experter/myndigheter oroar sig för olika slags risker i miljön där man bor. När så sker kanske experterna hävdar att allmänheten "inte har kunskap, att den blandar ihop känsla och fakta eller att den är offer för illvillig propaganda".

Allmänheten å sin sida kanske tycker att experterna verkar döva för deras oro, att de på förhand bestämt sig för vad som kan innebära risk eller att man inte säger allt som man vet.

Det är lätt att föreställa sig hur dialogen, kommunikationen, om dessa risker blir, när man uppenbarligen har svårt att förstå hur "den andra sidan" egentligen tycker.

På yrkes- och miljömedicinska kliniken (YMK) vid Regionsjukhuset i Örebro, har vi sedan början av 90-talet intresserat oss för hur man kan förbättra denna viktiga dialog mellan experter/myndighet och allmänheten.

Detta är en intressant fråga inte bara för oss här i Närke eller i Sverige. De flesta länder tycker att det är viktigt att man inom landet kan föra en vettig dialog om vad det finns för risker som kan hota hälsa och miljö. Det visar sig att människor i allmänhet ofta reagerar på risker på ett mer komplicerat sätt än att bara ta hänsyn till så kallade "fakta". Detta betyder inte att man ska underskatta allmänhetens förmåga att förstå de mer vetenskapliga aspekterna av en risksituation. Folk vill i regel känna till fakta och de har oftast en

rättighet till denna kunskap. Yttersta syftet med att hitta modeller och metoder för en bättre dialog med allmänheten är att förse människor med den information de behöver för att kunna göra välgrundade beslut om risker för den egna hälsan, säkerheten och närmiljön.

I Projekt Kvarntorp, som drivs i samarbete mellan Länsstyrelsen i Örebro län och Kumla kommun, har man tagit dialogen med de boende i Kvarntorpsområdet på allvar. Man har gett YMK i uppdrag att pröva en modell för förbättrad dialog samt att utvärdera effekterna av en sådan. En projektgrupp under ledning av avdelningsdirektör Roland Andersson på Länsstyrelsen, har påbörjat ett arbete med just detta.

Projektgruppen har till samtliga hushåll i Kvarntorpsområdet skickat en enkät där man vill veta de boendes uppfattning om olika aspekter av risker i miljön. Gruppen vill också veta vilket förtroende de boende har för myndigheterna. Andra frågor är om de boende tycker att miljön som de bor i är riskfylld och hur de ser på den egna möjligheten att påverka risker i miljön.

Allt detta är viktig kunskap som man bör ta hänsyn till då man samtalar om olika risker.

I projektet kommer också att provas att låta någon form av fråge- eller rådgivningsgrupp där ett antal boende ingår, följa projektet och ha synpunkter på hur informationen kan förbättras.

Projekt Kvarntorp - Hållbar utveckling för Kvarntorpsområdet

Av kommundirektör Thage Arvidsson

Miljön i Kvarntorpsområdet har fått betala ett högt pris för den oljeutvinning som skedde ur alunskiffern under krigsårens avspärning och fram till år 1965. Området har räknats till ett av Sveriges mest belastade industriområden. Av naturvårdsverket och länsstyrelserna har området placerats i riskklass 1, vilket innebär att det behövs speciella efterbehandlings- och skyddsåtgärder inom stora delar av området.

Åtskilliga insatser har redan skett för att förbättra miljön i området. En mängd undersökningar av området har genomförts. Grundvattnet i dagbrotten har släppts upp och området har blivit Närkeslättens sjötätaste område. Vissa delar av Kvarntorpsområdet nyttjas idag förutom för industriändamål även för olika typer av rekreation som golf, fiske, vattenskidåkning och vandringsleder. Under vintertid kan även utförsåkning på askberget, där en liftanordning finns, utövas om vädret i övrigt så medger. I Kvarntorp ligger också sedan industriepokens intensivaste tid en av kommunens tätorter med flerbostadshus.

Kumla kommun har planer på att ytterligare utveckla industriområdet med betoning på kretsloppsanpassad verksamhet.

Miljöbeslut kräver omfattande förstudier, lämpliga arbetsmetoder och verktyg för att uppnå önskat resultat.

Länsstyrelsen och Kumla kommun har i samverkan påbörjat ett projekt där man bl a ska klargöra de möjligheter och begränsningar som finns i Kvarntorpsområdet.

Projektet måste ske i samförstånd med de som bedriver verksamhet i området och de boende och arbetande i området.

Projekt Kvarntorp delas upp i 4 delprojekt:

1 "Kvarntorp 2000"

Projektet tar upp grundvattensituationen i Kvarntorpsområdet och beredningen av miljöbeslut. VBB Viak AB i Göteborg är huvudansvarig.

Syftet är att testa en modell som planeringsinstrument och ett förslag till metod för prognoser av miljökonsekvenser vid olika förändringar av verksamheter inom området.

2 "Riskkommunikation"

Syftet är att få till stånd en dialog med boende och verksamma i området i frågor om hälsa, säkerhet och närmiljö. Se även separat artikel i detta nummer av Kumlan.

Länsstyrelsen är huvudansvarig medan Yrkes- och miljömedicinska kliniken, Regionsjukhuset Örebro, är utförare.

3 "Efterbehandling"

Projektet ska genom åtgärder i främst marken minska och förebygga hälso- och miljöstörningar i Kvarntorpsområdet. Länsstyrelsen och Kumla kommun är huvudansvariga.

Syftet är att ta fram ett underlag som möjliggör en ur miljö- och hälsoskyddsynpunkt relevant bedömning av behovet av fortsatta skydds- och återställningsåtgärder samt upprätta en långsiktig återställningsplan.

UPPSLAGET

- ett par sidor för konsumenterna

Nya "Koll på pengarna?"

Nu kan du få överblick över din ekonomi med hjälp av nya "Koll på pengarna?".

Konsumentverket har tagit fram färsk siffror på vad ditt hushåll kan kosta per månad, antingen du finns i ett ensamhushåll eller i ett hushåll med fler medlemmar.

Bakom kostnaderna för "livsmedel", "kläder/skor", "fritid/lek", "möbler, husgeråd, TV" och så vidare ligger noggranna och aktuella beräkningar för olika hushåll. Det är inte fråga om någon miniminivå men heller inte någon lyx.

Vad och hur vi handlar, äter och förflyttar oss har stor betydelse för miljön. "Koll på pengarna?" innehåller också tips på hur man kan leva mer miljöanpassat.

Boendet är största kostnaden i budgeten. Men att äga bil är också kostsamt. Bilen tar en femtedel av hushållsbudgeten. I "Koll på pengarna?" finns spartips och månadskostnader för fyra vanliga bilmodeller.

När det gäller maten finns också många spartips med, till exempel att du ska laga den själv och inte köpa färdiglagat.

Exempel:

Hemlagad pizza 15 kr - färdigköpt 32 kr

Hemlagad broccoli/baconpaj 12 kr - färdigköpt 39 kr

Hemlagad fiskgratäng 14 kr - färdiglagad 35 kr.

4 "Kvarntorp Vatten"

Syftet är att kontinuerligt genom undersökningar av yt- och grundvatten följa utvecklingen av vattenkvaliteten i områ-

Under rubriken "Många bäckar små..." finns exempel på vilka stora besparingar det går att göra genom att avstå från småutgifterna för saft, läsk, godis, chips och cigaretter med mera.

Vill Du veta mera - ring kommunens konsumentvägledning 019-58 82 13

Låt dig inte luras av en extra försäkring

En särskild försäkring för videon eller mobiltelefonen är dyr och ofta onödig, skriver Råd & Rön i nr 1/97. Ibland ger den till och med ett sämre skydd än hemförsäkringen och det skydd du redan har enligt Konsumentköplagen.

Konsumentverket har granskat villkoren för försäkringar inom hemelektronikbranschen. Butikskedjorna erbjuder specialförsäkringar under namn som

det. Kumla kommun är huvudansvarig.

Varje delprojekt kommer att fungera självständigt.

"Trygghetsförsäkring" och "Förlängd garanti".

-En specialförsäkring ger ett ihålligt skydd, säger Bo Hesselgren, jurist vid Konsumentverket. Åtminstone de två första åren efter köpet är den ofta onödig. Då har man enligt konsumentköplagen ändå rätt att få varan gratis reparerad om det finns ett ursprungligt fel på den. Om man har en hemförsäkring har man redan ett stöldskydd.

En specialförsäkring blir mycket dyr med tanke på att man med premien betalar för att få en enda vara försäkrad. Avskrivningsreglerna är i de flesta fall mer oförmånliga än hemförsäkringarnas. Rese- och transportkostnader vid reparation som konsumentköplagen ger rätt till, undantas i villkoren. Undantag för stöld och skador utomlands är exempel på andra oskäliga villkor för specialförsäkringarna.

Villaägareförening med 1250 medlemmar

Kumla villaägareförening har haft sitt 42:a årsmöte i Folkets hus. Man beslutade då bl.a. att sänka årsavgiften till 20 kr mot tidigare 30 kr. Föreningen har över 1250 medlemmar och därmed en god ekonomi som man tycker ska komma villaägarna tillgodo. Under året har föreningen diskuterat många olika ärenden där dock energifrågorna varit de viktigaste. Samtalen med Kumla Energi har varit både många och långa.

Efter årsmötesförhandlingarna var riksdagsman Anders Svärd, c, inbjuden för att informera villaägarna om hur regeringen jobbar med frågor som intresserar föreningen.

Rutverket

med tips och information

Riksmarschen i Kumla för Cancerfonden 1997

arrangeras den 10-14 september. Dess främsta syfte är att

- stimulera till motion
- informera om livsstils- och cancerfrågor och
- få extra medel till forskningen om cancer.

Som vanligt har Cancerfonden stöd från hela idrotts- och organisations-Sverige, från län och från kommuner, när årets stora hälsosatsning drar igång. Riksmarschen är Sveriges största motionsarrangemang och har blivit en uppskattad folkfest. 1995 var det drygt 1,3 miljoner människor i Sverige som deltog.

Startavgift: 50 kr för vuxna och 10 kr för barn under 15 år.

Se ytterligare information i lokaltidningarna eller ring kultur- och fritidskontoret 019-58 81 06.

Ny hembygdsförening i Hällabrottet

En hembygdsförening har nu bildats i Hällabrottet med speciell inriktning på att dokumentera, vårda och levandegöra minnena från Hällabrottetbygdens välkända och omfattande stenhantering. Om Du är intresserad av att bli medlem kan Du kontakta ordförande Rune Jansson, telefon 019-57 21 50.

Välkommen till Skoindustrimuseet

Öppettider framgår av sid. 2.

På museet kan du se utställningar om bl.a. Skomodet från 1890 och 1990, Skofabriken arkitektur, Skoindustrins utveckling och Skons historia från antiken till våra dagar.

Levande skotillverkning i autentisk skofabrik. Skoaffär, modell 1940-tal, med försäljning av museets egna skor och tofflor.

Kulturhusens Dag, söndagen den 14 september,

har temat "militära miljöer och byggnader". I Kumla, Sannahed, kommer Officersmännen med militärhistoriskt museum och officersbostället Pukestugan att visas kl. 13, 14 och 15. Dessutom anordnas guidade turer genom de båda regementenas övnings- och lägerområden.

Kumla är väl värd två mässor

Lördag och söndag 23-24 augusti är Du välkommen till **Föreningsmässan** i BOB-hallen. Mässan är öppen lördag 10-17 och söndag 10-16.

På mässan finns mer än 90 föreningar representerade med montrar. Ställ frågor och bli gärna medlem i någon förening. Föreningslivet på en ort är viktigt för samhällets utveckling.

Företagsmässan arrangeras fredag-söndag 29-31 augusti, där fredagen, öppet kl. 10-17, får en speciell inriktning på skolklasser och andra intresserade grupper. Fredagen kommer också att användas av företagen för sina kundkontakter och för att träffa andra företag och representanter. Mässan är vidare öppen 10-17 på lördag och 10-16 på söndag.

På företagsmässan kommer det att finnas 86 välfyllda montrar med de mest skilda företag. För en levande bygd är ett vitalt och omfattande företagande helt avgörande. Du kommer att få stifta bekantskap med en mycket stor andel av Kumlas företag. Många av dem har Du kanske inte hört talas om förut. Missa inte detta tillfälle! Du är varmt välkommen även till företagsmässan.

Vi räknar med att det ska komma minst 15 000 personer till de båda mässorna eftersom de är mer omfattande än tidigare och hoppas att Du kommer att vara en av dessa besökare. Nästa möjlighet till mässbesök i Kumla återkommer först om tre år, nämligen år 2000! Det är fri entré till båda mässorna.

Kan Kumla leva upp till den stolta devisen från företagsmässan 1994? Kom själv och förvissa dig sista helgen i augusti!

Agenda 21-arbete

Fram till och med 31 augusti 1997 arbetar Ingalill Teljä som Agenda 21-samordnare i kommunen. Hon är intresserad av att få informera om och diskutera miljöfrågor i ett långsiktigt perspektiv. Kontakta Ingalill på telefon 019-58 82 44.

Kultur...

UTSTÄLLNINGAR

Kumla utställningshall
Skolvägen 12, bv

6-24 september

Måleri
Maud Ewertsson

27 september - 5 oktober

Konstens vecka
Elever från Kävesta Folkhögskola

6-28 oktober

Med alla sinnen
Kaisa-Marja Thoors

KUMLASJÖNT

Amfiteatern, Kumlasjön
Lättsam underhållning i trivsamt miljö

Onsdag 23 juli

Tid: 19.00
Husband NOVA

Onsdag 6 augusti

Tid: 19.00
Husband NOVA

Onsdag 20 augusti

Tid: 19.00
Husband NOVA

BARNENS KUMLASJÖNT

Onsdag 13 augusti

Tid: 13.30

MUSEER

Skointerimuseet öppet måndag-fredag kl. 13-17
lördag-söndag kl. 13-16

För gruppbesök ring 019-58 81 87

Officersmässen med militärmuseum, Pukestugan och Skomakarstugan i Sannahed visas söndagar 29 juni-31 augusti kl. 14-17.

Blackstastugan visas tre söndagar under sommaren.

Se "Det händer i Kumla" i Nerikes Allehanda

Skolmuseet Lundmarkska skolan och sockenmagasinet i Hardemo. Visningar se "Det händer i Kumla" i Nerikes Allehanda. Gruppvisning på annan tid enligt överrensommelse med turistinformationen.

TURISTINFORMATION

Stadshuset, torget, tel: kontorstid 019-58 81 06
Perioden 10 juni-18 augusti finns vi i Djupadalsbadets Campingreception alla dagar kl. 7-22 tel. 019-58 86 83.

FRITIDSANLÄGGNINGAR

KUMLAHALLEN

Från den 28 juli bedriver föreningarna träning enligt schema. Träningslokalen "Hälsa med David" och solarier är öppna hela sommaren. Alla dagar kl. 7.00-20.00.

Ej bassängbad.

Upplysningar genom Djupadalsbadets kassa tel. 019-58 86 78.

DJUPADALSBADET

Tel: 019-58 86 78, expedition 019-58 86 79

Öppettider:

Måndag-fredag 9.00-20.00

Lördag-söndag 9.00-18.30

Tisdag, fredag morgonbad 7.00-8.00

Kassan stänger 30 min. före badtidens slut.

Provtagning för simmärken varje dag kl. 12-14.

Servering och kiosk öppna varje dag under badperioden.

Badavgifter

Vuxna 22:-

Barn t.o.m. 6 år fri entré

Ungdom t.o.m. 16 år, studerande 11:-

Rabatthäfte Vuxna 10 ggr 200:-

Rabatthäfte Ungdom 10 ggr 100:-

Hyra av skåp 8:-

Hyra av skåp hel säsong 110:-

Säsongkort 1 person 300:-

Säsongkort Familj (inom Kumla) 450:-

Säsongkort Familj (utom Kumla) 600:-

Blankett för ansökan om familjekort kan hämtas i Kumlahallens kassa.

...och fritid

Simskolor

Instruktion sker i tre olika simskolor under juni, juli och augusti. Varje simskola har två grupper alla vardagar kl. 9.00-9.40 och 9.40-10.20. Simskolan är i första hand avsedd för icke simkunniga barn i skolåldern. I mån av plats kan även förskolebarn tas emot.

Camping**

Öppen 15 maj-15 september

Tel. receptionen 019-58 86 83

Begränsad service 25 augusti-15 september.

Hyra av campingplats 90:-

El 20:-

Hyra av stuga 250:-

Servering

Sommaröppet t.o.m. 31 augusti.

Öppettider:

Vardagar 9.00-20.00

Helger 9.00-19.00

Tel: 019-57 07 85

Minigolf 12 banor

Öppettider:

Måndag-lördag kl. 14-21

Söndag kl. 14-21.

Avgift 10:-/spelare

Tel. 019-58 86 84

TENNISBANOR

Tennisbanorna vid Kumlahallen och Kumlabysportfält får under sommarperioden disponeras kostnadsfritt (under ansvar). Tennisbanorna vid Länsmansskogen är öppna för spel perioden maj-september. Bokning sker vid banorna med spelkupong. Se regler på anslagstavlan vid banan. Kvarntorps tennisbana bokas enligt instruktioner vid banan.

FRITIDSGÅRDARNA

Fritidsgården Kvisten

Öppet Måndagar och Onsdagar kl. 18.00-23.00 t.o.m. 16 juli, därefter sommarstängt fram till skolstarten.

Fredag 4 juli Rock- o Discokväll.

Vill du måla, teckna eller skulptera!

Vi har öppet hus för dig som är 7 år eller äldre och vill måla, teckna eller skulptera. Tid och plats: Kumla bibliotek 7-11 juli kl. 13-16 och 14-18 juli kl. 13-16.

Ledare: Sofia Hallström.

Uppl: Kumla bibliotek tel. 019-58 81 89 eller 019-58 81 90.

Du som är pensionär, som bor i villa eller lägenhet och som har svårt att klara alla problem som dyker upp - för Dig finns

VÄNTJÄNSTEN

Varje vardag mellan 10.00-11.45 kan du ringa till väntjänstens telefonjour tel. 019-56 05 20.

På vår expedition på S Kungsvägen 17 finns en lista på pensionärer som ställer upp som sällskap till vårdinrättningar, post, bank eller byter glödlampor och persiennsnören. Ring och berätta dina önskemål så hjälper vi dig att lösa dem.

Du är välkommen att besöka någon av våra gemenskapsträffar som finns på 5 platser i kommunen. Ring så får du information. Pensionärernas väntjänst har telefon 019-56 05 20.

KONSTRUTAN

Konstnär: Bengt Blomqvist (Möln dal)
Titel: Marmorgolvet i Yxhults huvudkontor
Teknik: Marmormosaik
År: 1956

Yxhult AB hade från 1900 sitt huvudkontor i den byggnad som idag inrymmer värds- huset Trilobiten. När verksamheten ex- panderade med bl a Ytong-tillverkning och utländska dotterbolag erfordrades större lokaler. Det nya huvudkontoret stod klart 1956 med professor Helge Zimdal, Göteborg, som arkitekt. Fasaden är utförd dels i vit glanshammarsmarmor och dels i putsad Ytong. Byggmästare var AB Arme- rad Betong, Örebro.

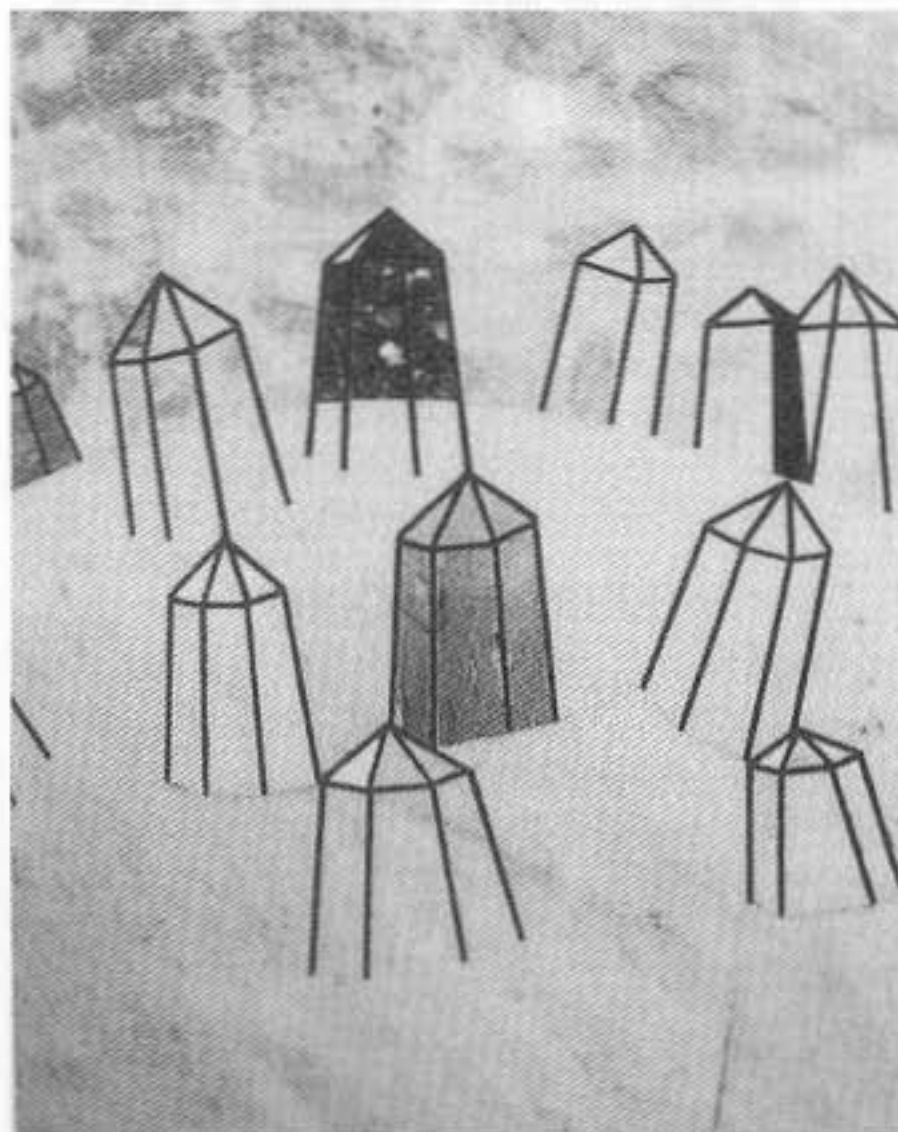
Den konstnärliga utsmyckningen består främst i ett praktfullt golv, ett av de vack- raste i Sverige, som det idag skulle vara näst intill omöjligt att åstadkomma. Golvet är lagt av 34 olika marmorsorter från 10 olika länder, föreställande urtidshavet. Det urtidshav som sett sandstenen bildas liksom lerskiffer, alunskiffer och kalksten. Det hav som sett en ofantlig mängd livsformer födas och dö ut.

Konstnären har själv lämnat följande förklaring till sitt konstverk:

"Motivet behandlar marmorns tillblivelse och själva scenen tänkes ha utspelats för cirka 50 miljoner år sedan - innan människorna funnos till. En gul måne lyser på en mörkgrå urtidshimmel, över vilken några flygödlor jaga och en ödla (Brachiosaurus) står på en gul klippa under vattnet och åser det hela. Till vänster bildar en grupp svarta basaltpelare med sina spetsar kontrast mot den runda månens form. I vattnet simma primitiva lungfiskar och övergångsformer av fiskar, till hälften beklädda med pansar respektive fjäll komplettera fiskfaunan. Koraller ha bildat den gula klippan i mitten. På klippspetsarna och sidorna sitta svarta sjöborrar. Nederst till vänster vid den gula klippan lurar en bläckfisk iklädd ett svart skyddande skal. Ortoceratiter och trilobiter röra sig trögt och längst ner vid botten ha diverse skal av allehanda kalkdjur bildat sedimentlager. Under klippans tryck har slutligen den egentliga marmorn utkristalliserats och bildats. Den nederst böljande frisen söker åskådliggöra denna sista fas, där de spetsiga 'konerna' utgöra förstorade marmorkristaller".

Ortoceratiter är en sorts bläckfisk, som i Närke kunde bli 5 meter lång. I den slipade kalksten som Yxhult AB levererat som golv, fönsterbänkar osv kan Du ofta se ortoceratiter.

Trilobiter var ett leddjur som i stora mängder levde i de grundare delarna av haven från för 540 miljoner år sedan till för 300 miljoner år sedan. Trilobiterna återfinnes idag i den gröna lerskiffern och i kalkstenen. Kvarntorp och Hällabrottet tillhör världens bästa trilobitlokaler.

Del av det vackra marmorgolvet. Före besök måste kontakt tagas med Yxhult AB.

**Kumlans läsare tillönskas
en skön och avkopplande sommar**